

SELENIĆ

PISMO/GLAVA

Romani Slobodana Selenića
KNJIGA 3

Od istog pisca:

MEMOARI PERE BOGALJA

PRIJATELJI

OČEVI I OCI

TIMOR MORTIS

UBISTVO S PREDUMIŠLJAJEM

U spomen na majku Veru

Copyright © Mejrema Selenić

Copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

SADRŽAJ

MAKSIMILIJAN, prvi put	9
ZLATA, prvi put	49
RADIŠA, prvi put.	75
ŠAMPION, prvi put	113
MAKSIMILIJAN, drugi put	159
ZLATA, drugi put	221
RADIŠA, drugi put	265
ŠAMPION, drugi put	307
MAKSIMILIJAN, treći put	339
O autoru	359

MAKSIMILIJAN,
PRVI PUT

MAKSIMILIJAN:

...a nekada sam mislio da će od Topčidera do Karaburme i od Zvezdare do Čubure unakrst i popreko, kroz prazne, sive beogradske ulice, pored prašnjavih i retkih izloga, poluispunjenih lošom robom, između stabala Košutnjaka i drvoreda u Miloševoj, povrh usamljenih spomenika na Kalemegdanu, uz oljuštene, rogobatne stambene paviljone u Cvijićevoj i okolo oronulih vila Profesorske kolonije, preko zapuštenih kapija i krivih plotova na Voždovcu pa sve do Ade i žutozelene Save koju preplivavaju mršavi dečaci, svaki sa svojim presavijenim odelom na glavi; da će praznim i prljavim Beogradom, siromaškom prestonicom moje seljačke zemlje čifti, šereta i bahatih hvalisavaca, iznad bučnog Depoa u Dušanovoj, posred mirnog, dobro čuvanog, pomalo opasnog, pomalo mističnog Dedinja, čak i kroz Užičku, ulicu snova i strepnji; da će hodnicima Druge muške i dvorištem Prve ženske, širom puste tašmajdanske ledine sa nedovršenom Markovom crkvom u sredini, između gologlavih i bledih sugrađana mojih u smešno punim tramvajima i iznošenim odelima; mislio sam da će jače od kikota gimnazijalki što – posle završenog šestog časa, držeći se sve dve-tri podruku – ispune Bitoljsku kao jato raskokodakanih tukica, da bi se začas odlile u male uličice-propuste udesno prema Bulevaru, ulevo prema 27. marta, glasnije od: „Mi smo Titovi – Tito je naš“ gomile demonstiranata što se valjaju preko Terazija na

Trg Republike, pod Spomenik sakriven počasnom tribinom i govornicom; nekada sam mislio da će jednoga dana svakako nad celim mojim gradom odjeknuti, kao udar groma u kamenoj klisuri, strašna vest:

„Vratio se Maki! Kao sablast lebdi nad Beogradom!“

Kao da gledam i pravim se da vidim: ne zna grad; kao da mislim i gotovo da shvatam: ne znam više ni ja. Kada bih gledao i mislio, ili video, možda shvatao, bio bih, znam, samo ovlašno, kao nekom davno bledom uspomenom skamenjen pred vratima zgradurine u čijem podrumu živi Šampion; bio bih neodlučan, mada siguran da ću na kraju zakucati na njegova vrata; bio bih preplavljen sećanjem na moju bivšu utehu i nadu: da вреди postojati i tako, sa žutim Rođom u kancelariji i kiblom u samici, da вреди trajati kako bih rečenicu, koju nemo ponavljam, čuo u ambijentu za koji sam živio: u Beogradu kome je strašna vest prosvrdlala uši, raznela mozak, pa sada od usta do usta, od uva do uva šalje piskave signale najrazličitije vrste, koji se ipak čuju na isti, strašan način:

– Vratio se Maki – sriču ih svi – kao nema sablast, kao bela avet lebdi nad Beogradom!

Ako je stara izbledela uspomena nešto, ako bi još išta tih desetak bivših reči mogle da pokrenu u meni, pokrenule bi tada bezbolnu, možda malo nostalgičnu svest da je odavno mrtva, zatrta njihova snaga, da je starački utihnula jeka tih reči u mojoj isprašnjennoj lobanji. U tom ranom beogradskom jutru ispred Šampionovih vrata, spušten na zemlju i zamišljen, zaboravio bih na sve, na svih deset, ne zato što su sva moja davna predviđanja tako potpuno opovrgnuta stvarnošću, već zato što ne bih umeo da odgovorim zašto baš njemu od svih ljudi na ovom svetu, pored svih koji su se budili u očajno hladna, vlažna i prazna jutra mrtvačke internacionale, zašto baš Šampionu kucam na vrata u pet časova ujutru svojim možda blesavim, svakako blesavo upornim pitanjem.

Znam da odgovor neću naći gledajući tupo i odsutno u okupanu i praznu ulicu neprobuđenog Beograda; da me mlitavo topli zraci jutarnjeg sunca, koje u srži svog loptastog ognja još čuva neistopljenu grudvu snega, neće osloboditi oduzetosti u kojoj bi mi bili nabrekli, rajski topli, mrtvi mišići; znam da bih, ne pokrenem li se odmah, možda i većito gledao prazan bulevar odmoren od jučerašnjih koraka, osećao toplinu još nezaprašenog jutra, na licu, napeto osluškiavao koketni rafal ženskih potpetica dugo pošto zamre za uglom, ili perenijalni urlik neke udaljene fabričke sirene.

Prošao bih, lebdeći pola metra iznad zemlje, kroz ispućala ulazna vrata, pa hodnikom, niz četiri spusta stepenica, oslanjajući se u tami na oljuštene, memljive zidove, i kucao bih odlučno, pomalo brzopleto, plašeći se da ne promenim odluku. Jedan trenutak se ne bi dogodilo ništa, a onda polako i sa škripom, tarući po neravnom betonskom podu, otvorila bi se vrata. U moj pogled, još uvek pun svežeg plavetnila jutra po kome se raznosi mleko i peče burek u privatnim pekarama za ranoranoce i mnogo okasnele, u pogled nenatrunjen prašinom dana, iz polumraka hodnika ušla bi poznata, tako često zamišljena, ogromna Šampionova figura.

Na bosim nogama drvene nanule. Okraće nogavice od prugaste flannelske pidžame otkrivaju kao guka naduveni zglavak, pokriven starački ćosavom i belom kožom. Na njemu crveni halat obrubljen debelom žutom pletenicom koja se na nekoliko mesta odšila, pa visi kao gajtan sa umašćene i ofucane uniforme nekog južnoameričkog generala. Guste naslage peruti i dugačkih, sivih dlaka prekrivaju ramena i leđa tako da pod plastom bele kose izgleda kao neki mlinar iz narodne priče. Gledao bi me onako kako bi tamo neki mlinar gledao Ćosu koji se, lukavo zašiljenog nosa, golobrad, sav savcat bivši, pojavi na vratima drevne vodenice od dasaka i trupaca.

Gledao bi me i ne bi se čudio. Kao da je, digavši se rano ujutru iz vrelog i znojnog kreveta, to učinio baš zato što zna da moj dolazak može uslediti svakog trenutka; kao da živim u prvom susedstvu; kao da smo se rastali sinoć posle najdužeg razgovora u našem životu, tako sažetog i konačnog da posle njega dva čoveka više nemaju šta da kažu jedan drugom, ni zajedno nekom trećem, jer su utrošili sve reči, ostali prazni kao dve sasušene, raspukle table saća premrežene prašnjavom svilom paučine.

Gledao bih Šampiona u dovratku njegovih vrata i, ogroman kakav je, izgledao bi mi ipak manji nego u prostranstvu košutnjačkog proplanka, na kome ga, posmatrajući odozgo, najčešće zamišljam. Mnogo je običniji, saznao bih već na dovratku, mada ga zapravo dobro ne bih ni video u njemu, jer se ne usuđujem da ga posmatram – mnogo bi stvarniji bio među napravljenim predmetima što su nečijom tvrdom logikom i voljom spojeni u oblik koji nije delo prirode i spontanosti, već mišljenja i praktičnosti – nego što je na pokrivaču trulog lišća, pod svodom zlatnožutog drveća, između kvrgavog korenja i sivog neba našeg poslednjeg susreta. Možda je u pitanju Šampionova snaga koja je, ne znam kako i zašto, primerena otvorenom prostoru i nebu; ili njegova veličina, njegov tri-sa-dva izgled prirodne pojave u zimskom šinjelu što, kaljav po donjem obrubu, seže gotovo do cipela. Vezan za blato Košutnjaka, Šampion izrasta iz njega tako neopozivo da ga sa mog udaljenja često ne razlikujem od susednog hrasta, njegovu sedu kosu od ostarelog žbunja hmelja, krakate ruke od reumatičnih grana isprepletanog šumskog gustiša.

– Uđi – pa posle male pauze, razgovetno – Maksimilijane – rekao bi Šampion konačno, glasom koji me, pun jutarnjeg šljajma, neodoljivo zbog nečeg avetinjski podseća na prošlost. I tada, u magnovenju koje ne bi potrajalo više od dve,

možda tri sekunde, dok prolazim kroz uzan, mračan hodnik i dovratak bez vrata, prema Šampionovoj sobi, tada bih u uglu, odmah do prolaza – video kibli; pravu pravcatu; sivo obojenu masnom bojom; klasičnu – onu što pored kreveta i jedne stolice naseljava sve samice ovog sveta; kibli, pomišljam, i dok mislim ne znam da li da se smejem sudbini, svetu ili, što takođe ne bi bilo besmisleno, da kukam iz sveg glasa što istina nije nikada jedna; kibli, gotovo da bih naglas rekao, sivu samičku kibli, oblepljenu crnim kartonom. Zastavši na pragu sobe, sa Šampionom iza leđa, odjednom bi se, ne znam zašto, tajna činila manjom, svetlost u dubokom pomračenju Šampionovih očiju mogućom, njegova sumanuto dosledna robijaška odiseja ne samo stvarnom u smislu koji događaji dobijaju preko kurve istorije, već osmišljenom izvan našeg civilizovanog pamćenja, rođena u najdubljoj pećini čovekovog bića. Dok tako stojim na pragu sobe i gledam u zagušljiv ćumez ispred sebe, samo začas da bih to odmah i zaboravio, strahovito jasno bih video logor kao prirodan ambijent za moju vrstu, čoveka kao logoraša, Šampiona kao ovlaštenog predstavnika ljudi, baš onih koji su ga proglasili ludim iz neke pakleno humane i duboko zasnovane nužde.

– Šampione – hteo bih da kažem – znaš li, Šampione, zašto sam došao? – ne bih rekao, a on takođe bezglasno, iza svojih leđa:

– Zar si odlazio? – pitao bi, pa pošto ne znam da odgovorim, ja ćutim i dalje sve reči koje, kao umorni svici u već staroj noći, lebde nad smradom i neredom njegove jazbine.

Kako je daleko vreme u kome smo Šampion i ja bili konkretni, nešto što se kreće, ima juče i danas, diše, pravi planove, trpi neuspehe ili mrzi neprijatelje! Postoji li metar koji može izmeriti rastojanje između života onda i našeg sada? Sada je 5. jul 1971. godine, rano jutro, leto, i Šampion stoji u dovratku:

– Izgoreće mi kajgana – čujem ga iza leđa – uđi – kaže, a ja ne ulazim odmah, već stojim malo, ne mrdam, možda zato što me je na pragu zaustavio nostalgičan šok u susretu sa kiblom Šampionovog robijanja, jedinim trofejom koji mu je ostao, pouzdan i važan, dovoljno velik da ispuni prostor predviđen za lente, odlikovanja, šrapnele i tanad izvađenu iz njegovog velikog tela. Na kraju bih, naravno, ipak, ušao i brže-bolje seo na uspravno postavljeno sandučće pored astala. Gledao bih ispod oka i nenapadno kako Šampion dovršava pripremanje kajgane, kako izvežbanim pokretom podiže donji rub svog crvenog, na tom mestu umašćenog halata i kako njime hvata vrelu šerpicu sa šporeta. Videvši da hoću da mu ustupim mesto na sandučetu, žurno bi me zaustavio:

– Sedi tu – rekao bi – ja ću na krevet. – Poslušno bih ostao na sandučetu, ali sa nekim nejasnim osećanjem da se sve to na isti način već odigralo. I dok pokušavam da smislim odakle taj utisak dolazi, odbacujući jedno po jedno sećanje od onih koja sačinjavaju zamišljani tok događaja – jedna bivša stvarnost, slab lanac nekadašnjih reči vuče za sobom, polako pa sve brže, vašar uspomena okačen o kraj značajne rečenice:

„Sedi tu, ja ću na krevet.“

Odjednom vidim ne ono što vidim, već Šampiona kako pre više od tri decenije ispunjava ceo visoki i široki ram glavnog ulaza u naš stan; ogromnu senku izraslu iz noći; nadljudski veliku, mandrakovsku siluetu čoveka. Na stepeništu naše kuće u Ferdinandovoj, uvek je vladao polumrak, tako da smo i usred dana morali da palimo osvetljenje kad smo se peli do stana ili se spuštali prema izlazu. Ni predsoblje nije bilo svetlo: dan je u njega ulazio samo kroz staklena vrata malog salona, gotovo uvek zatvorena, pošto je to prostorija svakako najmanje upotrebljavana od svih u našem šestosobnom stanu. Salon je služio za primanje gostiju, trpezarija za naše

dnevne obroke, večere i ručkove koje su Vojin i Guga često priređivali kada smo mi – Radiša, Zlata i ja – jeli zajedno sa Zuskom u kuhinji ili, ređe, u dečjoj sobi. U njoj smo, inače, spavali i provodili najveći deo vremena. Preko dana, Vojin je u svojoj radnoj sobi iza tapaciranih vrata čitao i pisao, posle ručka dremao na kožnom kanabetu preko koga bi Guga, čim bi se otac digao od stola, prebacivala kockasto škotsko ćebe; konačno, spavaća soba u krem-belom, i zlatnom, sa velikim bračnim krevetom i mirisom pomada i šminke iz mnoštva bočica poređanih po toaletnom stolu, bila je zapravo Gugina; Vojin je u njoj zaista samo spavao. Jednom rečju, dok je svaka soba imala svoje stanovnike i svoju namenu, prostorija koju smo nazivali malim salonom tada nije služila ni za šta, osim da se ponekad kroz nju prođe do uskih vrata u uglu, iza kojih je moj otac Vojin čitao knjige i pušio lulu. Međutim, čak ni za to nije često upotrebljavana; po navici valjda, Vojin, a i svi ostali, ulazili su u radnu sobu sa druge strane, kroz velika, kožom tapacirana vrata, iz uskog hodnika što je vodio od predsoblja do prozora koji gleda u svetlarnik. Tako, nije nikakvo čudo što su staklena vrata malog salona bila zatvorena i tog popodneva kada je ulaz u naš stan ispunila ogromna, tamna pojava Šampiona, zastalog pred dva dečaka i devojčicom koji ga sa zanimanjem i iznenadnim strahom u glasu i očima pitaju koga traži, odjednom dozivajući u pamet sve one priče o zlim, tamnim strancima koji na prevaru odvođe decu iz sigurnosti njihovih šestosobnih stanova u strašnu neizvesnost prljave ciganske čerge. Po svemu što sam ja onda znao, Šampion je mogao da bude upravo predstavnik te, neke druge vrste ljudi, jer nije ni po čemu ličio na one koje sam dotada viđao. Na njemu je odelo kakvo nose tatini prijatelji, ali bar za nekoliko brojeva manje, tako da su mu ogromne ručerde, oslonjene o dovratnik sa spoljne strane, za pola metra štrčale iz rukava, fatirana ramena digla se uvis

kao zakrčljala krila iščezlog kolosa koji je nekad bio ptica, pantalone se napele na moćnim kukovima ne uspevajući da ih obuhvate, mada je najgornje dugme ostavio otkopčano, a noge mu, gotovo do sredine snažnih listova nepokrivene nogavicama, stajale kao dva stuba sa teškom, stabilnom osnovom cipela broj četrdeset devet. Gleda nas neko vreme sa ogromne visine, natkriljen nad nas, zamišljen, pa onda glasom zapravo tihim, ali nekako potmulim, tutnjećim, pita:

– Otac ti je kod kuće?

Siguran sam da se baš meni obratio i da sam se ja osetio odgovornim za dalji tok razgovora, pa sam, naprežući svu dečju lukavost uspeo da smislim ono što sam dotada uvek radio kada sam u opasnosti: umesto da odgovorim na Šampionovo pitanje sasvim jasno i određeno, ja sam zaključio da neko stariji treba da proceni šta se kaže jednom tri-sa-dva čoveku u pet brojeva manjem odelu kada izroni iz stepenišnog mraka i pita da li je tata Vojin kod kuće.

– Sad ću da zovem mamu – rekao sam, ali pre nego što sam uspeo da zatvorim vrata pred Šampionovim nosom, on je blago stavio ruku na njih, mirno, bez žurbe ušao u predsooblje, i kao čovek koji tačno zna šta radi, kao neki smešni i dostojanstveni urođenički vrač krenuo velikim, zaljuljanim koracima duž hodnika prema tapaciranim vratima radne sobe. Otvorio ih je, ne kucajući prethodno, i ustobočio se na pragu. Sećam se da sam kroz njegove malo raskrečene noge video oca kako sedi u fotelji, jedinoj u sobi, i puši lulu. Zbog zidova pokrivenih policama knjiga, Vojin je odnekud izgledao još manji, zatrpan odozgo, zatvoren u ćeliju nekog mamutskog organizma u kome on, sićušan kakav je, uživa vrstu fetusne sigurnosti i nepovredivosti. Na kožnom kanabetu stajalo je neuredno zgužvano, karirano škotsko ćebe. Pored kanabeta bačeni *Politika* i *Vreme*. Na stolu pored knjige koju Vojin čita, šolja sa crnom kafom. Moj otac se naglo

okreće, na brzinu ostavlja lulu, ne u pepeljaru kako je uvek činio, već nasumce, negde na sto, i skače iz svoje prevelike fotelje:

– Svetozare, otkud ti! – kaže veoma iznenađen i pođe prema Šampionu sa ispruženom rukom, izgovarajući u hodu: – Kada si pušten?

Šampion ne odgovara ništa, već prihvata ispruženu Vojinovu ruku i ja tada – ako se ičeg sećam, sećam se toga – panično predosećam da Šampion nije čovek koji se rukuje, da se on ni sa mojim ocem neće rukovati, već da će dohvatiti njegovu šaku a zatim bez napora, gotovo rasejano zamahnuti rukom preko ramena tako da će mali Vojin poleteti preko velikog Šampiona i razbiti se o zid iznad kožnih tapaciranih vrata. Naravno, ne događa se ništa slično. Pretpostavljam da sam i onda dok sam se iza Šampiona uvlačio u radnu sobu i ljubopitljivo posmatrao kako se Vojin i on približavaju jedan drugom, znao, makar jednim malim delom svoje pameti, da se nešto tako neverovatno ne može dogoditi. Međutim, kako sam uvek, na neki čudan način, bez ikakvog razloga, zapravo, strepeo za mog fantastičnog oca, sasvim je moguće, čak verovatno da sam i tada, upoređujući Šampionovu ogromnost i Vojinovu sićušnost, osetio strah kome nije smetalo da plane u uobrazilji, iako nije bio zasnovan ni na čemu stvarnom izuzev, možda, na osećanju opšte bespomoćnosti koja se – meni se tako činilo – kao parfem širila iza, u stvari, ažurnog, živog, ljubopitljivog, aktivnog Vojinovog ponašanja.

Ni dan-danas ne znam kako sam i zašto razvio to jako osećanje stalne strepnje za mog oca kada je on, tolikim svojim prednostima, držao sebe izvan opasnosti u bilo kom, iole civilizovanom društvu. Verovatno se zbog njegovog izgleda u mojoj dečjoj glavi začeo strah koji sam kasnije, kako sam rastao i sazrevao, dalje razvijao umesto da njime racionalno ovladam i smestim ga u prave i realne okvire. Vojin je, naime,

bio visok oko 165 santimetara i mogao je imati jedva nešto više od pedeset kilograma. Uvek je nosio jako uredna i veoma uska odela, tako da je izgledao kao savršeno proporcionalna, ali umanjena figura pravog čoveka. Uska ramena, noge koje su otkrivale svoju tanušnost ispod nogavica kada bi ih, sedeći, prekrstio jednu preko druge, gracilni, mršavi članci pokriveni besprekorno zategnutim čarapama, malo, elegantno stopalo u blistavo izglaćanoj cipeli – sve je na njemu bilo umanjeno, ali su ipak od svega, najbespomoćnije bile njegove šake. Nije nimalo čudno što ih tako dobro pamtim, pošto su i drugi odmah zapažali njihovu osobitost. Bile su veoma uske i nesrazmerno dugačke u odnosu na podlakticu. Kada bi stajao i ispružio ruke uz butine, vrhovi prstiju dopirali bi mu gotovo do kolena, dok mu je koren šake još negde u visini polovine butine izranjao iz besprekorno uštirkanih manžetni, pričvršćenih upadljivim zlatnim dugmetima. Teško bi bilo reći da su te šake bile lepe ili ne. Međutim, po tome što ih je Vojin vrlo često, najčešće zaista, držao stisnute u pesnice, rekao bih da on nije voleo njihovu neobičnost i da ih je zbog toga prikrivao, slično devojčici koja, grbeći se, prikriva grudi što se izdajnički i besramno ističu ispod njene još uvek dečje benkice. Međutim, kao što su nedra u devojčice lepa i zbog stidljivosti s kojom ih nosi mala vlasnica čuda koje treba sakriti od sveta, tako su i šake mog oca Vojina otkrivale finoću njegove nadmoćne prirode u kojoj se sve buni protiv prostačkog samopokazivanja; odavale ranjivu tačku svakog odnegovanog intelekta koji je – preterano skeptičan u principu i prema svemu – naročito sklon da nepovoljno tumači ono što je vezano za vlastite osobine i posebnosti. Kako su divno te Vojinove šake delovale kada njegovi tanki, elegantni prsti poput nekih nervoznih, vitkih noževa sevnu iz pesnice da bi dohvatili šibicu sa stola, ili kada na punoj dnevnoj svetlosti pritišću viljušku i sistematično povlače nož

preko komada sira u tanjiru. A opet, lepe van svake sumnje i u svakom pogledu, ma šta o njima mogao da misli moj otac, meni su odnekud te bele šake izgledale izložene opasnosti, neprirodno gole i ranjive. Isti taj osećaj, sećam se vrlo dobro, imao sam i onda kada bih, iz ma kog razloga, obratio pažnju na njegov vrat koji izrasta iz uskog i minijaturnog odela kao da je produžetak sakoa i košulje, a ne deo tela na koje se naslanja. Vrat moga oca gotovo uopšte nije imao jabučicu, već je bio neobično ravan i, čak i za njegovo gracilno telo, neobično tanak: šipčica jedna odevena u futrolu od blago opuštene kože koja je, meka i dekadentno, negovano podbula iznad samog okovratnika, delovala na tom mestu kao neki umorni podočnjak.

Otkada pamtim, a sve govori da je moje sećanje sačuvalo i vrlo rane utiske, Vojin je bio bez kose. Doduše, iznad slepoočnica i oko glave njegovu čelu je obrubljivao venac, ili poluvenac paperjastih plavih dlaka, ali je samo doprinio da se istakne prema vrhu sve špicastije teme i izbačeno čelo koje je celoj glavi davalo izgled zrna pasulja postavljenog uspravno. Glava mog oca je najviše od svega ličila na glavu Pece sa meseca. Kada sam prvi put video taj strip, odmah sam se setio Vojina. Dugo sam mislio da je to samo zbog Pecine ćelavosti, ali mi sada – dok, konačno odrastao, preturam po glavi bezrazložne strepnje koje sam osećao gledajući kako se moj otac rukuje sa Šampionom – izgleda verovatnije da me je Vojin podsećao na smešnu bebu s jednom jedinom, u vazduh podignutom dlakom na glavi zbog moje zaštitničke brige o očevoj sigurnosti. Mislim da nije čak ni sigurnost u pravom smislu reči u pitanju. Tačnije, ili složenije osećanje koje je uzbuđivalo moju dečju glavu bio je strah, ali strah da se nekako, i to naročito pred drugima, ne otkrije da je moj otac nejak, da neko ne prokljuvi tajnu o njegovoj tanušnosti i da ne zloupotrebi svoje otkriće.